

De rode vlag doorheen de geschiedenis

De kleur rood

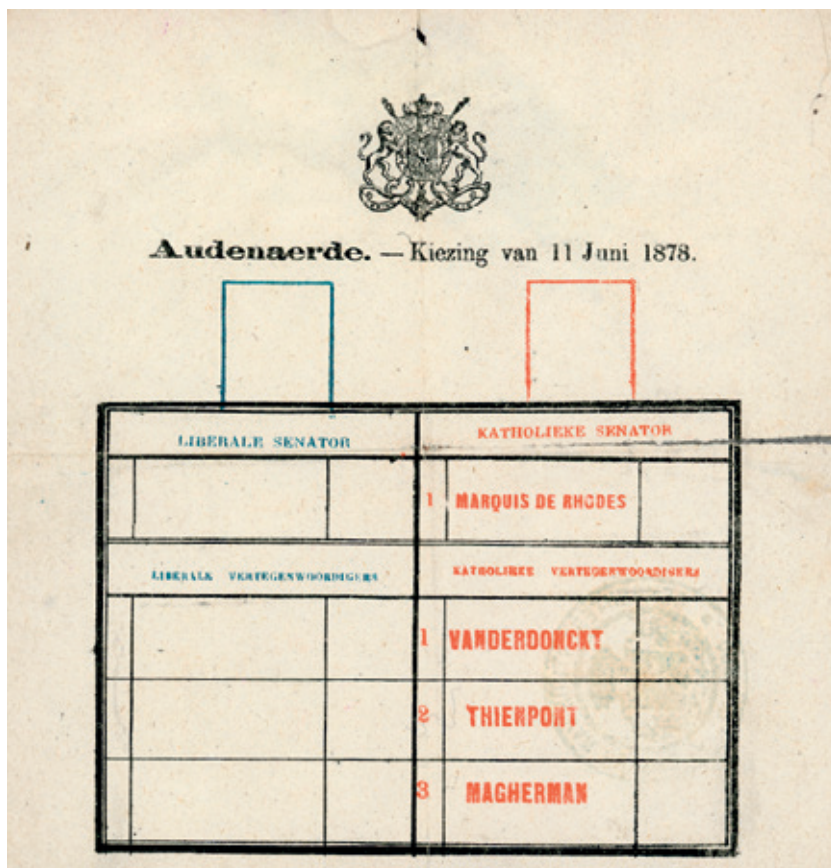
Luc Peiren

De kleur rood wordt vandaag vereenzelvigd met de socialistische en communistische beweging. Vanuit historisch oogpunt is de keuze voor rood nochtans niet zo evident. De socialistische en communistische bewegingen waren en zijn emancipatiebewegingen die het opnemen voor de zwakkeren in de samenleving. Rood was echter lange tijd de kleur van leiderschap, dominantie en macht, zo bijvoorbeeld bij de Romeinse en Byzantijnse keizers en de kerkelijke gedragsdragers (cf. de kardinalen). Met een beetje slecht karakter zou je er ook op kunnen wijzen dat rood ook de kleur is van de Amerikaanse republikeinen. Dat was evenwel geen bewuste keuze, maar het gevolg van de introductie van de kleurentelevisie. Daarbij werd de kleur rood bij verkiezingsuitzendingen de ene keer aan de republikeinen en de volgende keer aan de democraten toegewezen. Pas sinds het jaar 2000 en de zeer nipte verkiezingsoverwinning van George Bush sr. op Al Gore na een schier eindeloze reeks hertellingen in de staat Florida, wezen de televisiezenders de kleur rood definitief toe aan de republikeinen, tegen elke toen geldende politieke kleurenlogica in...

Ook in andere landen is rood niet per se de kleur van links. In Latijns-Amerika is het bijvoorbeeld de kleur van een aantal liberale partijen (Chili, Colombia, Costa Rica, Honduras, Mexico, Nicaragua, Uruguay, enzovoort). Het is ook de kleur van de conservatieve Union Democratic Party, de Canadese liberale partij, de uiterst-rechtse Coloradopartij in Paraguay, de conservatieve vrijheidspartij in Zuid-Korea enzovoort.

En ook in België hadden de socialisten niet altijd het monopolie op de kleur rood. Aanvankelijk was het zelfs de kleur van de katholieken. Dat had dan weer alles te maken met de kieswethervorming van 1877. De 'wet op het stemgeheim en het verkiezingsbedrog' van 1877 bepaalde toen hoe de stembrieven er in de toekomst uit zouden zien. In de voorgestelde modelbrief kregen de liberalen de kleur blauw toegekend en de katholieken... de kleur rood. Alle andere kandidaten werden in een middenkolom samen-

gebracht onder de kleur wit. Terwijl de liberalen de kleur blauw na 1877 trouw bleven, hielden de katholieken niet vast aan de kleur rood, die toen al door de weinig godvrezende socialisten geclaimd werd.

Kiesbrief uit 1878 conform de kieswet van 1877 (Liberas VZW).

Als machts- en leiderschapssymbool staat de kleur rood evengoed symbool voor strijdlust, oorlog, temperament, enzovoort. Bijgevolg is rood ook de kleur van de passie, de hartstocht, de liefde, maar ook van de schaduwzijde van dit alles: zoals bijvoorbeeld woede, lijden en bloed. De kleur rood heeft uiteraard nog veel andere functies waar we hier niet verder zullen op ingaan. Toch willen we nog één specifieke functie weerhouden omdat deze ook een belangrijke rol speelt in dit verhaal, namelijk het gebruik van de kleur om mensen te waarschuwen voor naderend onheil of gevaar: stop- en remlichten zijn rood, rode verkeersborden zijn vaak verbods- of waarschuwingsborden en als de rode vlag op het strand wappert, dan wil dat zeggen dat er niet meer gezwommen mag worden in de zee.

Van machtssymbool...

Beide functies van de kleur rood gingen in het verleden wel eens vaker samen. Dat was ook zo in de eerste jaren na de Franse Revolutie. Toen had de burgerij de touwtjes in handen. Die pas verworven macht uitte zich in verschillende wetgevende initiatieven. Wij illustreren dit aan de hand van twee voorbeelden: het decreet d'Allarde en de Wet Le Chapelier, beide uit 1791. Het decreet proclameerde de vrijheid van handel en nijverheid door een eind te maken aan de voorrechten van de gilden en andere beroeps-

Manifestatie van arbeiders met wapens en rode vlaggen. Voorop de Marianne in rood gewaad, met rode vlag en fakkel (reproductie van een schilderij van Avanti, Amsab-ISG).

groeperingen. Men hoefde van dan af geen lid meer te zijn van zo'n groep om een bepaald beroep uit te oefenen. De wet verbood ook coalities en corporaties die de toegang tot een beroep belemmerden. In één moeite werden zo zogenaamde 'samenspanningen', zeg verenigingen van boeren en arbeiders, verboden. Die konden zich daardoor niet collectief meer verdedigen, maar moesten dat individueel doen, wat voor hen een ongelijke strijd was.

Nog zo'n wet die het gepeupel onder de duim moest houden, werd op 20 oktober 1789 gestemd. Deze wet bepaalde dat als de autoriteiten de rode vlag hesen, de betogers of de manifestanten uiteen moesten gaan. Anders zouden de (orde)troepen (de Nationale Garde) met geweld een eind maken aan de samenschooling. Precies dat is wat er gebeurde op 17 juli 1791 op de Champ de Mars (Marsveld) in Parijs.¹ Aan dit bloedbad gingen een aantal gebeurtenissen vooraf die de gemoederen onder de bevolking danig verhitten. Alles begon met de vlucht/ontsnapping van koning Lodewijk XVI (1754–93) uit Parijs in de nacht van 20 op 21 juni 1791. Sinds de revolutie van 1789 werd de koninklijke familie geregeld bedreigd en uitgejouwd door betogers. Maar de koning had ook andere redenen om de benen te nemen. Hij kon zich evenmin vinden in de nieuwe grondwet die opgesteld werd

1 De *Champ de Mars* of Marsveld is een uitgestrekt open parkgebied in het zevende arrondissement van Parijs tussen de Eiffeltoren in het noordwesten en de militaire school in het zuidoosten. De naam komt van de Romeinse oorlogsgod Mars. Het Marsveld was aanvankelijk het oefenterrein van de kadetten van de *Ecole militaire*, in 1751 opgericht door Lodewijk XV om vijfhonderd zonen van verpauperde officieren op te leiden.

door de in juni 1789 gevormde Nationale Grondwetgevende Vergadering (Assemblée nationale). Deze aarzelde om de koning volwaardige bevoegdheden te geven en wilde de macht van de clerus inperken. Tijdens zijn vlucht werd Lodewijk XVI evenwel herkend, aangehouden en terug naar Parijs gebracht. Dit alles zette een aantal gebeurtenissen in gang en deed vooral de geruchtenmolen draaien. Vanaf 15 juli 1791 deed het gerucht de ronde dat men het koninklijk gezag wilde herstellen. Daarop riep de linkse *Club des Cordeliers*² de bevolking op om op het Marsveld te protesteren tegen deze gang van zaken. Deze manifestatie kende geen vervolg, maar de onvrede bleef bestaan. Twee dagen later kwamen opnieuw zo'n 20.000 manifestanten samen op het Marsveld. In een petitie eisten de manifestanten een nieuwe grondwet. Men vroeg daarbij dat Lodewijk XVI van de troon verwijderd zou worden én dat de republiek zou ingevoerd worden. Twee ruiters van de Nationale Garde werden bekogeld met stenen, maar voor het overige bleef de situatie, ondanks enkele kleinere incidenten, onder controle. Om verdere ongeregeldeheden te voorkomen, hees Bailly, de burgemeester van Parijs, evenwel de rode vlag. Wat later opende de Garde onder leiding van de markies de La Fayette (1757–1834), die zijn strepen had verdiend in de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog, het vuur én vielen er tientallen doden. De rode vlag stond aanvankelijk dus symbool voor de burgerlijke repressie, zoals verwoord in het Franse volkslied, de *Marseillaise*: *'Allons enfants de la Patrie/Le jour de gloire est arrivé!/Contre nous de la tyrannie. L'étendard sanglant est levé!'* *'Komt, kinderen des vaderlands/de dag der overwinning is aangebroken/Tegen ons is het bloederige vaandel van de tirannie gehesen'*. Het lied werd in 1792 geschreven, een klein jaar na het historisch bloedbad op het Marsveld.

De rode vlag stond aanvankelijk dus symbool voor de burgerlijke repressie, zoals verwoord in het Franse volkslied, de *Marseillaise*

... tot een revolutionair symbool

Hoewel de linkse Jacobijnen³ van Maximilien Robespierre (1758–94) de tijd nog niet rijp achtten om de monarchie af te schaffen en in de feiten de gebeurtenissen van 17 juli lieten voor wat ze waren, zorgde deze dag toch voor een breuk tussen de Assemblée en de bevolking van Parijs. Voor het 'gepeupel' kreeg de rode vlag van dan af een heel andere betekenis. Het werd het symbool van hun revolutionair streven naar meer democratie, naar meer zeggenschap. Dat uitte zich in de zomer van 1792 toen de koning decreten van de *Assemblée* weigerde te ondertekenen om de stad Parijs te beschermen tegen de oprukkende Oostenrijkers, Pruisen en de gevluchte Franse adel. Daarop eiste de bevolking van Parijs opnieuw dat Lodewijk XVI zou aftreden én dat het algemeen stemrecht zou ingevoerd worden. Gewapend met pieken, getooid met rode mutsen en begeleid door rode vlaggen, nam het volk van Parijs het koninklijk paleis (*Palais des Tuileries*) in. Van dan af wordt de kleur rood geassocieerd met rebelle.

Behalve de rode vlag viel in deze revolutionaire tijden ook de Frygische muts op. Dit zacht kegelvormig hoofddeksel refereerde naar de tijd van

2 De *Club des Cordeliers*, of ook de *Société des droits de l'homme et du citoyen*, was een radicaal gezelschap tijdens de Franse revolutie. De club verspreidde de ideeën over vrijheid, gelijkheid en broederschap. De club hield ook toezicht op de revolutie en bleef waakzaam voor machtsmisbruik.

3 De Jacobijnen waren een centralistische hervormingsgezinde beweging, die inzette op meer sociale rechtvaardigheid, volksovereïniteit en de – ondeelbare – republiek. In juni 1793 namen zij onder leiding van Robespierre de macht over en volgde een terreurbewind waarbij onder meer Lodewijk XVI geëxecuteerd werd op verdenking van landverraad. Op 27 juli 1794 werden de Jacobijnen op hun beurt ten val gebracht en werden Robespierre en de zijnen zelf geëxecuteerd. Op 12 november 1794 werd de 'Club des Jacobins' ontbonden.

de Romeinen. Het werd toen gedragen door vrijgelaten slaven en hun nakomelingen. Voor hen symboliseerde de muts hun vrijheid. Tijdens de Franse Revolutie droegen de zogenaamde sansculotten- handwerklieden, kleine handelaren en winkeliers uit Parijs – de muts. Ze dankten hun bijnaam aan het feit dat ze geen kniebroek droegen zoals de adel, maar een lange werkmansbroek en daarover een jas. Verder droegen de sansculotten al dan niet op hun Frygische muts ook een kokarde, een rond insigne in de kleuren van de Franse vlag. Voor de sansculotten symboliseerde de muts het afwijzen van elke vorm van onderwerping en/of het burgerschap. Toen het volk bij een manifestatie van de Girondijnen⁴ op 20 juni 1792 het *Palais des Tuileries* binnenviel, werd Lodewijk XVI gevraagd ook een Frygische muts met kokarde op te zetten. Wat hij onder druk van de omstandigheden prompt deed.

De rode vlag ging niet ten onder met de Franse Revolutie. Het bleef het symbool van de erfgenamen van de linkse sansculotten en *Montagnards* (de links-radicalen fractie in de Assemblée, met daarbij de Jacobijnen) én de armen in de Franse samenleving. Hij werd gedragen in 1830 tijdens de juli-opstand tegen Lodewijk XVIII (1755–1824), in 1831 door de zijdevevers (*canuts*) van Lyon die met hun klompen (*sabots*) hun weefgetouwen vernielden omwille van de penibele arbeidsomstandigheden (een werkdag van 18 uur) en in 1832 bij de uitvaart van generaal Jean Maximilien Lamarque (1770–1832). Lamarque, een gewezen generaal van Napoleon, profileerde zich in 1828 als een links volksvertegenwoordiger in de Assemblée. Zijn uitvaartplechtigheid mondde uit in manifestaties tegen het regime van koning Louis-Philippe (1773–1850) die onderdrukt werden door het leger en de Nationale Garde. Daarbij kwamen achthonderd mensen om het leven. De koningsgezinde pers benoemde de rode vlag toen in haar kolommen als ‘de bloedige vlag van de roden’.

Het revolutiejaar 1848

Meer dan ooit is de rode vlag het symbool van het proletariaat. Dat was zeker zo tijdens de Februarirevolutie van 1848. In het stadhuis van Parijs gingen toen stemmen op om de Franse vlag te vervangen door de rode als nationaal embleem, maar de dichter-politicus Alphonse de Lamartine (1790–1869), een lid van de voorlopige Franse regering, overtuigde de toehoorders om niet zo ver te gaan met de gevleugelde woorden: ‘Conservons avec respect, citoyens, le drapeau tricolore qui a fait le tour du monde avec la République et l’Europe, avec nos libertés et nos gloires’. De Franse vlag vertegenwoordigde het land al wereldwijd terwijl de rode teveel geassocieerd werd met het bloedbad op het Marsveld. Pittig detail, in 1848 werd de rode vlag ook in België geïntroduceerd. De Franse Februarirevolutie kende verschillende uitlopers in België, waaronder de mislukte ‘invasie’ van Belgische republikeinen nabij het gehucht Risquons-Tout in Henegouwen. Ook in het Luxemburgse Virton waren er republikeinse oprispingen. Eind februari 1848 verzette de plaatselijke bevolking zich tegen de belastingen, de douanerechten en de monarchie. Op 19 maart 1848 werd daarbij de rode vlag gehesen op de kerktoren en de republiek uitgeroepen. Maar de soep werd niet zo heet gedronken als ze werd opgediend. Op 21 en 22 maart werd de orde snel hersteld. Een zestal aanstokers werd opgepakt en vervolgd en de rode vlag werd verbrand door militairen. Ook in andere landen maakt in deze periode, maar soms ook vroeger, de kleur rood opgang als symbool van de verdrukten tegenover de plaatselijke machthebbers. In 1830 droegen manifestanten de rode vlag mee tijdens het *Aachener Aufruhrs*. Op 30 augustus van dat jaar legden de arbeiders van

4 De Girondijnen waren een gematigd linkse politieke groepering in de eerste fase van de revolutie. Zij waren voorstander van het exporteren van de revolutie naar de rest van Europa. De Girondijnen waren in grote mate verantwoordelijk voor de afschaffing van de monarchie en mee verantwoordelijk voor de terechtstelling van Lodewijk XVI. Prijsstijgingen verhaastten nadien hun ondergang. De natie dreigde uiteen te vallen. Onder meer door de massale demonstraties van de sansculotten verloren ze op 2 juni 1793 de macht.

een Akense lakenweverij het werk neer tegen de boetes die zij kregen van hun werkgever en voor betere arbeidsomstandigheden. Het oproer werd al gauw neergeslagen. Volgens historici was dit oproer de eerste gelegenheid waarbij Duitse arbeiders een rode vlag meedroegen als symbool voor hun verzet. Later zag men de vlag ook terug ten tijde van de weversopstand van 1844 in Sleeswijk. En uiteraard wapperde de rode vlag ook in Duitsland in het revolutiejaar 1848. Voor de arbeiders die aan deze hoofdzakelijk burgerlijke beweging deelnamen, was de rode vlag vooral een symbool dat zij tegenover de zwart-rood-gele vlag van de toenmalige machthebbers plaatsten. In het Verenigd Koninkrijk werd de rode vlag mogelijk een eerste keer meege dragen door arbeiders tijdens de zogenaamde *Merthyr Rising* van 1831 in South Wales. Betogers droegen toen twee in het bloed van een

Prentbriefkaart in zwart-wit: het leger en de nationale garde verbreederen tijdens de Commune van Parijs (Amsab-ISG).

Beeld van de Marianne, met rode vlag, Frygische muts en zwaard (Amsab-ISG).

kalf gedrenkte vlaggen met zich mee. De rode vlaggen van Merthyr werden na de executie van de vakbondsman Dic Penderyn (1807/8–1831) heuse relikwieën. De echte naam van Penderyn was Richard Lewis. Lewis was een van de leiders van de *Merthyr Rising*. Dat was een protestbeweging van de mijnwerkers van *Merthyr Tydfil* in mei 1831 tegen de loonverlagingen door hun werkgever (William Crawshay) en de werkloosheid in de regio. Tijdens de protesten, die uitdijden naar de omliggende steden en dorpen, werd Lewis ervan beschuldigd een soldaat te hebben neergestoken met een bajonet. Hoewel aan zijn schuld getwijfeld werd en ondanks een petitie voor zijn vrijlating, werd Lewis op 13 augustus 1831 opgehangen. Na zijn dood werd hij een martelaar in heel Wales. Eerder al, in 1797, hesen ook muitende matrozen op hun schepen in de monding van de Thames een rode vlag om hun onvrede te uiten. In de jaren 1849–50 worden de ‘duizend’ medestrijders (*i Mille*) van de Italiaanse vrijheidsstrijder Giuseppe Garibaldi (1807–82) ‘roodhemden’ (*camicie rosse*) genoemd omwille van hun rode blouse. In Nederland werd begin jaren 1820 voor het eerst een rode vlag ontwaard tijdens een staking van kanaalgravers die werkten aan het Noord-Hollands kanaal op 18 mei 1823. Tijdens een betoging op weg naar de woning van de werkgever op 27 mei droeg een van de betogers een lange stok met daaraan een rood doek. Op 27 juli 1840 droegen zo’n tweehonderd arbeiders die werkten aan de ontginning van het Haarlemmermeer tijdens een manifestatie rode linten aan het hoofd en een rode vlag. En toen in 1845 door de veenarbeiders gestaakt werd in het Friese dorp Ter Idzard, staken de stakers stokken uit hun tenten voorzien van vlaggen en rode wollen dassen. Na de Februarirevolutie van 1848 was de rode vlag meer dan ooit het symbool van de sociale strijd en de macht van het volk in Frankrijk. De vlag en zijn kleur waren alomtegenwoordig tijdens manifestaties, begrafenissen, enzovoort. Behalve vlaggen worden ook rode bloemen dassen, sjaals, armbanden, et cetera gebruikt.

In Nederland werd begin jaren 1820 voor het eerst een rode vlag ontwaard tijdens een staking van kanaalgravers die werkten aan het Noord-Hollands kanaal op 18 mei 1823

De socialistische beweging maakt zich de rode vlag eigen

Tijdens de Parijse Commune van 1871 was de rode vlag zelfs het officiële symbool van de opstandelingen tegen het centrale gezag. In het lied *Le Drapeau Rouge* van 1877 verhaalt de latere socialistische voorman Paul Brousse (1844–1912) dit feit in een korte literaire geschiedenis van de vlag: ‘Les révoltés du Moyen Age/L’ont arboré sur maints beffrois:/Emblème éclatant du courage,/Souvent il fit pâlir les rois./Dans la fumé et le désordre,/ Parmi les cadavres épars,/Il était du parti de l’ordre/Aux massacres du Champ-de-Mars./Mais planté sur les barricades/Par les peuple de Février,/ Lui le signal des fustillades,/Devient le drapeau du peuple ouvrier./Plus tard, l’intégrate République,/Laissant ses fils mourir de faim,/il entre dan il lutte

Prent met een scene uit de Parijse Commune ('Delescluze voorzag de nederlaag van Parijs') (Amsab-ISG).

épique./Bravant les fusilleurs de Juin./Sous la Commune, il flotte encore/A la tête des bataillons:/L'infâme drapeau tricolore/En fit de glorieux haillons./ Noble étendard du prolétaire,/Des opprimés dois l'éclaireur:/A tous les peuples de la terre,/Porte la paix et le bonheur./(Refrain) Le voilà, le voilà, regardez!/Il flotte et fièrement il bouge/Ses longs plis au combat préparé./ Osez le défier/Notre superbe drapeau rouge/Rouge du sang de l'ouvrier/ Rouge du sang de l'ouvrier / /Des opprimés soit l'éclaireur:/A tous les peuples de la terre/Porte la Paix et le Bonheur.' Op 23 mei 1871 werd de opperbevelhebber van de Commune, de Pool Jaroslaw Dombrowski (1836–71), gewikkeld in een rode vlag begraven op het bekende Parijse kerkhof van Père-Lachaise. Van dan af breekt de rode vlag definitief door in de socialistische beweging. Ook internationaal. In Duitsland koos een van de allereerste sociaaldemocratische organisaties, het Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein in 1863, dus al iets eerder, voor een rode vlag als partijembleem, met als opschrift '*Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit*' (Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid). Op haar congres van 1–2 juni 1873 besloot de Engelse afdeling van de Eerste Internationale al haar activiteiten te organiseren onder de rode vlag. In België dook hij geregeld op vanaf midden jaren 1870. In Spanje nog vroeger: tussen 1868 en 1873 bevond het land zich in een sociale, politieke en gezagscrisis, waarbij op 11 februari 1873 de republiek werd uitgeroepen. In juli 1870 werd de rode vlag meegedragen in een betoging te Madrid met als opschrift 'Het volk heeft honger'. In Scandinavië deed hij in de jaren 1880 zowat overal zijn intrede. In Nederland waren optochten met de rode vlag vanaf midden jaren 1880 gemeengoed.

De associatie met het socialisme maakte dat de rode vlag her en der verboden werd. Voor de burgerij waren de rode kleur en vlag symbolen van bloed, chaos, huivering en haat, enzovoort. In Duitsland verdween de rode vlag helemaal uit het straatbeeld. In België kwam hij pas met de oprichting van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) in 1885 echt in het vizier van de autoriteiten. Op 1 mei 1890 werd de vlag verboden in de glasblazersgemeente Jumet. De arbeiders liepen dan maar achter een massa Franse – en drie

Vlag van de afdeling Brussel van de Union Nationale des Ouvriers et Ouvrières Travaillant la Chaussure de Belgique van 1885 (Amsab-ISG).

Vlag van de afdeling Ieper van de Algemeene Centrale van Bouw, Hout en Gemengde Vakken van België, 1921-1922 (Amsab-ISG).

eenzame Belgische – vlaggen aan en zongen de *Marseillaise*. De *Internationale* was toen nog niet gecomponeerd. De *Marseillaise* deed dan maar dienst als lijflied van de socialisten, ook in Gent en Luik. Later op het jaar zorgde de rode vlag opnieuw voor opschudding. In het Henegouwse Familleureux veroverden de socialisten ondanks een ongunstige kieswetgeving, die het grootste deel van de arbeiders het stemrecht ontzegde, toch alle zetels in de plaatselijke gemeenteraad. Twee jaar eerder hadden de socialisten al een meerderheid in de gemeenteraad veroverd na een tussentijdse verkiezing na het overlijden van het liberaal raadslid Lebaq, maar werd toch geen socialistische burgemeester benoemd. Nu kon de minister van Binnenlandse zaken haast niet anders dan er een aan te wijzen. De keuze viel op Florian Adam (1837–1902) – niet alleen de socialistische verkozenen van 1888, maar ook de tweede schepen en beenhouwer/herbergier in de gemeente – die op 29 mei 1891 werd benoemd als de eerste socialistische burgemeester in België. Op 19 juli 1891 werd, naar aanleiding van de installatie van het nieuwe college, een optocht georganiseerd door de inwoners van Familleureux. Bij die gelegenheid werd de rode vlag van de afdeling Besonrieux van de Eerste Internationale uitgehangen aan het gemeentehuis. De eerste schepen van de gemeente, Louis Drugmand (1859–1944), later nog bestendig afgevaardigde van de provincie Henegouwen, verkondigde toen dat het socialisme het stadhuis veroverd had. De zaak werd op 31 juli 1890 opgepikt door de katholieke volksvertegenwoordiger van Namen, Dohet, die eiste dat Adam berispt zou worden. Adam mocht het vervolgens gaan uitleggen bij de provinciegouverneur van Hengouwen en bij de katholieke minister van Binnenlandse Zaken, Deburlet. De heisa eindigde met diens besluit om nadien geen socialistische burgemeesters meer te benoemen. Dit verbod bleef feitelijk

Schilderij van Jan-Frans Cantré ter herdenking van de oprichting van de Belgische Werkliedenpartij in 1885, 1931 (Amsab-ISG).

van kracht tot kort na de Eerste Wereldoorlog. Op tal van plaatsen werden in deze periode evengoed politiereglementen gestemd om het gebruik van de rode vlag te verbieden of te beteugelen. De vlag boezemde duidelijk angst in. Draggers van rode vlaggen werden gebroodroofd of met gevangenisstraffen bedreigd. Arbeidersvrouwen in Gent mochten zelfs geen rode halsdoeken of schorten dragen in de fabriek.

Doorbraak van de rode vlag

Een en ander belette niet dat België uitgroeide tot een bastion van de rode vlag. Bijna elke partijafdeling of -federatie, coöperatie, mutualiteit, vakbond, koor, studiekering, harmonie, turnvereniging enzovoort, had zijn eigen vlag. Vaak legden de leden geld samen om zo'n vlag te kopen. Sommige zijn heuse kunstwerken, soms met gouden borduurwerk, die al eens herinneren aan de banieren van de katholieke kerk. Dit overnemen van religieuze symbolen was eigen aan de socialistische arbeidersbeweging in die tijd. Sinds de Franse Revolutie ontwikkelden zowat alle politieke bewegingen, dus ook de arbeidersbeweging, eigen sacraal geladen vormen en geloofs-

Prentbriefkaart van een arbeider die de hand drukt van een Mariannefiguur met rode frygische muts en vlag, met bovenaan de portretten van Viktor Adler, August Bebel en Heinrich Dietz, 1907 (Amsab-ISG).

inhouden. Zo werd de rode vlag een alternatief voor het kruisbeeld. De Gentse socialisten gingen daarbij nog verder. Christelijke feestdagen kregen een eigentijdse socialistische invulling: op kerstdag werd niet de geboorte van Christus herdacht, maar wel die van de nieuwe Messias, het socialisme. Ook Pasen, Pinksteren enzovoort kregen nieuwe invullingen en niet zelden werden belangrijke congressen of partijgebeurtenissen op katholieke hoogdagen georganiseerd. De Syndikale Kommissie bijvoorbeeld organiseerde tot de Eerste Wereldoorlog haar eerste meerdaagse congressen steevast tijdens het kerstweekend, de BWP haar jaarlijkse congressen met Pasen. Militanten die in het verleden vielen voor de goede zaak – zoals bijvoorbeeld de gesneuvelden van de Parijse Commune of slachtoffers van stakingen voor het algemeen stemrecht, en leiders van de socialistische beweging – werden herdacht of gevierd alsof het martelaren, soms zelfs heiligen waren. Ook hier had de kleur rood zijn plaats. De kleur refereerde immers aan het bloed van wie viel voor de goede zaak. De rode vlag fungeerde ook meer dan eens als lijkwade. Bij vakbondsvlaggen werd dan weer gerefereerd naar het materieel van de vakbondsleden in hun dagelijks beroepsleven. Je kan in de jaren 1880–90 de socialistische pers in België niet nalezen zonder sporen te vinden naar de fondsenwerving voor een nieuwe vlag of de inhuldiging ervan. Tijdens de grote betoging te Luik tegen de klerikale schoolwet van 28 juli 1893 werden tweehonderd vlaggen meegedragen. Vijf jaar later werden op 29 april in dezelfde stad zelfs zevenhonderd vlaggen meegetroond in een betoging voor ouderdomspensioenen. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog had zelfs het kleinste gehucht zijn eigen rode vlag en keken plaatselijke gezagsdragers vaak machteloos en misnoegd toe hoe deze wapperde aan de gevels van het schier oneindig aantal volkshuizen in België. Ook in Frankrijk, het thuisland van de rode vlag, werd het rode vaandel – na de Parijse Commune – verboden. Maar dat besluit werd op veel manieren omzeild. Tijdens massamanifestaties was het haast onmogelijk om de maatregel af te dwingen. Het verbod verwaterde gaandeweg dan ook. In Nederland werd het dragen van de rode vlag verboden na een grote kiesrechtmanifestatie in 1885. De officiële erkenning van de rode vlag als symbool van de socialistische beweging door de Tweede Internationale op haar stichtingscongres

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog had zelfs het kleinste gehucht zijn eigen rode vlag en keken plaatselijke gezagsdragers vaak machteloos en misnoegd toe hoe deze wapperde aan de gevels van het schier oneindig aantal volkshuizen in België

te Parijs, precies een eeuw na de Franse Revolutie, speelde in dit alles uiteraard een rol, net zoals de politieke doorbraak van het socialisme in de meeste West-Europese staten in de jaren 1890.

Als communistisch symbool

Maar ook buiten West-Europa is de rode vlag vanaf begin twintigste eeuw alomtegenwoordig. Hij is niet weg te denken uit het straatbeeld tijdens de Russische revolutie van 1905. Hij wapperde dan ook op de pantserkruiser *Potemkin* en het stadhuis van Odessa. De aanleiding voor de opstand van de matrozen van de *Potemkin* was hun weigering op 14 juni 1905 om verrot vlees te eten. De officieren van de *Potemkin* bevelen daarop enkele mariniers om de onruststokers te executeren. Zij weigerden evenwel en sloten zich aan bij de muiters. Vervolgens werden een aantal officieren gedood en zette het schip koers naar de thuishaven in Odessa met de rode vlag gehesen in de mast. Toen de regering enkele schepen uitstuurde om de *Potemkin* te heroveren, sloten ook deze schepen zich aan bij de opstand. De *Potemkin* vluchtte uiteindelijk naar Roemenië, waar het schip overgedragen werd aan de autoriteiten. De bemanning keerde pas in 1917 terug naar Rusland. Tijdens de Mexicaanse Revolutie vanaf 1910 erkende de staat Coahuila, grenzend aan Texas, de rode vlag als zijn officieel embleem. Aan het eind van en meteen na de Eerste Wereldoorlog werd hij het symbool bij uitstak van de revolutionairen die niet zelden sympathiseerden met de revolutie in Rusland: begin 1917 schaalden Franse muiters zich achter de rode vlag bij Cœuvres-et-Valsery, begin november 1918 wapperde hij op de kathedraal van Straatsburg en op 22 februari 1919 koos de radenrepubliek Beieren de rode vlag als haar embleem. Van dan af was de rode vlag – zeker nadat de anarchisten na de Commune van Parijs de zwarte boven de rode vlag verkozen – niet langer meer het monopolie van de socialistische beweging. Ook de revolutionaire variant van het socialisme, het communisme, maakte zich de vlag eigen. Op 8 april 1918 besliste het Panrussisch Uitvoerend Centraal Comité dat de rode vlag van dan af de officiële vlag van de Sovjet-Unie zou zijn. Andere communistische landen zoals China en Vietnam volgden dit voorbeeld later waarbij elk land zijn eigen symbolen aan de vlag toevoegde. Deze communistische toe-eigening zorgde er andermaal voor dat de rode vlag door diverse overheden geviseerd werd. In Australië werd het openbaar vertonen van de rode vlag verboden middels de *War Precautions Act* van 1918. Ook in de Verenigde Staten zorgde de zogenaamde *Red Scare*⁵ er na de Eerste Wereldoorlog voor dat de rode vlag verboden werd in verschillende (deel)staten (Minnesota, Zuid Dakota, Oklahoma, Californië, Idaho, West-Virginia, enzovoort). Dit vlaggenverbod trof niet alleen de communistische, maar evengoed de socialistische beweging. Veel van deze verboden gelden nog steeds, maar worden niet meer afgedwongen.

Het symbool van de rode vlag ging al gauw veel verder dan het object zelf. Zo werd het lied *The Red Flag*, in 1889 geschreven door de Ier Jim Connell op de melodie van *O Tannenbaum* (*O Denneboom*), het lijflied van de Britse Labour Party, de Ierse *Nationalist Social Democratic and Labour Party* en de Ierse *Labour Party*. Elk congres van de Britse *Labour Party* eindigde met het lied. Aangepaste versies werden ook gezongen op activiteiten van de Japanse communistische partij en het Noord-Koreaanse volksleger.

Ook verschillende partijkranten werden naar de vlag vernoemd. In België was dat het geval met de Vlaamse en Franstalige partijkranten van de Communistische Partij van België: *De Ro(o)de Vaan/Le Drapeau Rouge*. In Duitsland werd het blad *Die Rote Fahne* in 1876 opgericht door de sociaal-democraat Wilhelm Hasselmann. In 1918 werd *Die Rote Fahne* uitgegeven door de Spartacusbond van Wilhelm Liebknecht en Rosa Luxemburg om nadien het orgaan te worden van de Duitse communistische partij. In 1933 ging het blad onder de dreiging van de nazi's opnieuw ondergronds. Ook

5 De naam *Red Scare* wordt gebruikt voor twee perioden in de geschiedenis van de Verenigde Staten, gekenmerkt door een sterk anticommunisme: de periode 1917–1920 en deze vanaf de late jaren van 1940 tot het midden van de jaren 1950. In de eerste periode stonden ook anarchisten, socialisten en syndicalisten op de verdachtenlijst van de overheid en maakte de Opruiingswet van 1918 uitlatingen tegen het regeringsbeleid onwettelijk. De laatste wet maakte het illegaal om uitlatingen tegen het regeringsbeleid te doen. Amerikaanse postbedrijven mochten post weigeren van 'verdachte' burgers.

de Japanse en Chinese partijkranten werden vernoemd naar de rode vlag, net als de aanvankelijk Chineesgezinde communistische partijen van Venezuela (*Partido Bandera Roja*) en Peru (*Partido Comunista Peruano – Bandera Roja*). In China was *Hongqi* of rode vlag vanaf eind jaren 1950 ook de naam van een luxewagen geproduceerd door de *FAW Car Company* en van een uitgevershuis. Maar dat zijn maar enkele van de zovele voorbeelden van het gebruik van de naam rode vlag in de communistische wereld.

TRAVAILLEURS,

célébrez le PREMIER MAI!

**Et que la glorification du Travail
soit en même temps la manifestation,
de votre ferme volonté d'écarter
les menaces que suscitent partout,
le militarisme et la réaction!**

Le Conseil Général du P. O. B.

Besluit

De kleur rood en de rode vlag zijn altijd ijzersterke symbolen geweest. Rood is hoe dan ook de oudste en bekendste politieke kleur. De rode vlag kan zelfs beschouwd worden als het meest geslaagde politieke symbool ooit. Rood is de kleur van het bloed, vuur, gevaar, liefde, passie maar ook van de strijd, strijdlust, oorlog, temperament, leiderschap, dominantie en macht. Zowel de mantels van koningen als de gewaden van kerkelijke gezagsdragers zijn/waren vaak rood. En tijdens de Franse Revolutie was het aanvankelijk de repressieve kleur van het burgerlijk gezag. De gebeurtenissen op het Marsveld in 1791 maakten dat het gepeupel van Parijs zich meester maakte van de kleur en de vlag. Sedertdien staat de kleur rood voor het verzet en de strijdvastheid van de arbeidersklasse in de strijd tegen haar verdrukkers. Van dan af verwees de kleur rood vooral naar het bloed van de arbeiders dat vloeiende en staat het symbool voor de ellende, het protest en de revolutie.

Bibliografie:

- H. Bauwens, *Familleureux en rouge et noir*, S.I., PAC, s.d.
- J. De Hart, 'Wijnrood, purperrood, gladiolenrood...' in *Kleur*, SCP-Nieuwjaarsuitgave 2011 (Den Haag 2011) 11–16.
- B. De Mulder, Rood of geen brood. in *Socialistische Standpunten*, 39(1992)4, p. 57–61.
- J. Den Ridder, Het politieke strijdtoneel in kleuren, in *Kleur*, SCP-Nieuwjaarsuitgave 2011 (Den Haag 2011) 128–131.
- M. De Smet, *Het gebruik van de kleuren zwart, wit en rood in een politiek-historische context* (Gent (Onuitgegeven Eindwerk Hogeschool voor Economisch en Grafisch Onderwijs) 1999).
- M. Dommanget, *Histoire du drapeau rouge des origines à la guerre de 1939* (Paris 1967).
- J. Teerlinck, *Rode cultuurbeleving in het feestlokaal van Vooruit tijdens het Interbellum (1919-1939): focus op de podiumkunsten* (Gent (Onuitgegeven Masterproef Universiteit Gent) 2010).
- B. Unfried & C. Schindler, *Riten, Mythen und Symbole – Die Arbeiterbewegung zwischen 'Zivilreligion' und Volkskultur* (Wien 1999).
- M. Sawyer, Wearing your Politics on your Sleeve: The Role of Political Colours in Social Movements, in *Social Movement Studies* (2017).
- L. Vints, Kleuren en politiek, in *Kadoc-Nieuwsbrief*, juli-augustus 2003 (4), p. 6–7.
- P. Verbruggen, *Deelalternatieven voor de traditionele godsdienstbeleving in het Gentse socialisme (1870-1914)* (Gent (Onuitgegeven Licentiaatverhandeling Universiteit Gent) 1982).
- <http://www.larevuetoudi.org/fr/story/1848-le-drapeau-rouge-r%C3%A9publicain-%C3%A0-virton>
- https://www.herodote.net/17_juillet_1791-evenement-17910717.php
- <http://www.gauchemip.org/spip.php?article1985>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Die_Rote_Fahne
- https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Rote_Fahne
- [https://de.wikipedia.org/wiki/Rote_Fahne_\(Symbol\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Rote_Fahne_(Symbol))
- [https://en.wikipedia.org/wiki/Red_flag_\(politics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Red_flag_(politics))
- <http://parismuseescollections.paris.fr/fr/musee-carnavalet/oeuvres/lamartine-repoussant-le-drapeau-rouge-a-l-hotel-de-ville-le-25-fevrier-1848#infos-principales>
- http://classes.bnf.fr/rendezvous/pdf/Revol4_Rouge.pdf
- <http://www.farbimpulse.de/Die-Farbe-der-Arbeiter.687.0.html>
- <https://www.doorbraak.eu/stakingen-en-de-oorsprong-van-de-rode-vlag/>
- [https://fr.wikipedia.org/wiki/Drapeau_rouge_\(1877\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Drapeau_rouge_(1877))

Bibliografie:

Luc Peiren is sinds 1990 projectmedewerker van Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis. Hij promoveerde in 2004 tot doctor in de geschiedenis aan de Vrije Universiteit Brussel. Het boek *Kinderen van Gutenberg* is een herwerkte versie van zijn proefschrift over de grafische vakbeweging in België gedurende het grootste deel van de voorbije twee eeuwen. Hij publiceerde eerder enkele studies betreffende de Belgische arbeiders- en vakbeweging, waaronder een biografie van César De Paepe, leven en werken van de kunstenaar Wilchar, en een overzicht van 50 jaar Sociale Zekerheid. Hij was redacteur van de publicatie 100 jaar ABVV.

Kleur